

Част III – Приложно поле, интерпретация и въздействие на Хартата?

Хартата на основните права на ЕС: приложно поле, тълкуване и действие

1. Приложно поле на Хартата на ЕС: въпроси, свързани с действието във времето

Хартата не съдържа разпоредба, в която да се уточнява нейното приложно поле *ratione temporis*. От съдебната практика на Съда могат да бъдат изведени някои правила. По отношение на нарушения на основните права, произтичащи от актове, приети от Европейския съюз, Хартата може да се използва като референтен критерий дори ако въпросният акт е бил приет преди влизането в сила на Договора от Лисабон (вж. например решенията по *дело Volker und Markus Schecke, C-92/09*, *дело ASBL Test-Achats, C-236/09*, *дело Digital Rights Ireland, C-293/12* и *дело Schrems, C-362/14*).

Ситуацията е различна по отношение на национални мерки, които попадат в приложното поле на Хартата (вж. *част II, раздел 3* и *част III, раздел 2*), но срещу които не може да се направи позоваване на директния ефект на Хартата (вж. *раздел 7* по този въпрос), ако залегналите в основата на делото факти са настъпили преди влизането в сила на Договора от Лисабон (1 декември 2009 г.). Пример за това е решението по *дело Fenoll, C-316/13*. Важно е обаче да се отбележи, че дори преди влизането в сила на Договора от Лисабон Съдът беше гарантирал защитата на определени основни права посредством общите принципи на правото на ЕС (вж. *раздел 2.3*). Поради това може да си заслужава да се определи дали въпросната разпоредба от Хартата защитава основно право, което преди това е било защитено като общ принцип (и след това, като се използва посоченият в Хартата тест — вж. *раздел 7* — да се определи дали правото изпълнява критериите за директен ефект).

2. Класификация на националните актове, към които се прилага Хартата

Както е обяснено в *част II, раздел 2, член 51, параграф 1* от Хартата осигурява защита срещу нарушения, произтичащи от национални мерки, с които се прилага правото на ЕС. Това означава, че осигурената от Хартата защита не може да бъде задействана просто като се заяви, че съответният случай представлява нарушение на основно право.

Може да се направи позоваване на Хартата **само ако към случая е приложима разпоредба на първичното или вторичното право на ЕС, различна от разпоредбите на самата Харта**. С други думи, трябва да съществува достатъчна връзка между правилото от правото на ЕС и националните актове или разпоредби, за които се твърди, че нарушават Хартата.

Тази връзка трябва да е достатъчно значима, тъй като не е достатъчно разпоредбите на ЕС и националните разпоредби да се отнасят до един и същ въпрос: в разпоредбата от правото на ЕС трябва да се определя правило, което функционира като референтна норма на национално равнище в съответната област.

В съответствие с това, в допълнение към разпоредбите на самата Харта, съществуват и други правила от правото на ЕС, които не могат да задействат защитата, осигурена от Хартата. Това важи за разпоредбите от Договорите, с които на законодателните органи на ЕС се предоставя правомощието да приемат мерки в определена област. За разлика от това разпоредбите от правото на ЕС (т.е. директиви или регламенти на ЕС), приети от законодателните органи на ЕС при упражняване на това правомощие, могат да задействат прилагането на Хартата по отношение на националните мерки, с които тези разпоредби се прилагат.

Например в член 19 от ДФЕС се предвижда, че „Съветът може с единодушие, в съответствие със специална законодателна процедура и след одобрение от Европейския парламент, да приема необходимите мерки за борба с дискриминацията, основана на пола, расата или етническия произход, религията или убежденията, наличието на физическо или умствено увреждане, възрастта или сексуалната ориентация“. Основавайки се на тази разпоредба (или по-специално на нейния предшественик, член 13 от ДЕО), законодателните органи на ЕС приеха някои важни законодателни актове, по-специално: Директива 2004/113/ЕО относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги; Директива 2000/78/ЕО за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите; и Директива 2000/43/ЕО относно прилагане на принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническия произход. Хартата може да бъде противопоставена на национална разпоредба, която попада в обхвата на тези директиви. От друга страна, защитата съгласно Хартата не може да бъде задействана просто като се заяви, че Европейският съюз е компетентен да се бори срещу определени видове дискриминация, ако въпросната национална разпоредба се отнася до област, която не е обхваната от горепосочените директиви.

По-долу е даден списък на ситуации, в които може да се счита, че с националните мерки се прилага правото на ЕС. В описаните ситуации съществува достатъчна връзка между правото на ЕС и националната мярка или разпоредба, за която се твърди, че нарушава Хартата, за да може да се задейства осигурената от Хартата защита. При шракване върху всяка категория се появява кратко обяснение и практически пример. Следва да се има предвид, че този списък не е изчерпателен: той е основан на съдебната практика на Съда, която може да се развива с течение на времето.

2.1 Приети национални разпоредби с цел привеждане в действие на правото на ЕС

Хартата се прилага към национални мерки, които са приети с цел изпълнение на задълженията, произтичащи от правото на ЕС, като например директиви или регламенти на ЕС (вж. съответно *пример 1* и *пример 2* по-долу).

Директивите са задължителни за посочените като техни адресати държави членки само по отношение на резултата, който трябва да бъде постигнат, но оставят на националните органи избора на формите и методите за неговото постигане. В съответствие с това директивата изисква до посочения в нея краен срок да бъде прието национално законодателство за изпълнение, освен ако действащите национални правила могат да гарантират постигането на определената цел.

Определените в директивите на ЕС задължения могат да бъдат както съвсем конкретни, така и формуирани в широк смисъл. Такъв е случаят например с националните мерки, с които се привежда в действие задължението за осигуряване на ефективни, пропорционални и възпиращи санкции или наказания при нарушение на националните правила, с които се прилага дадена директива (вж. *точка 4* от тази класификация).

При все това степеня на свобода на преценка, осигурена на държавите членки, не засяга задължението за спазване на основните права на ЕС при приемането на мерки за изпълнение. Държавите членки са длъжни да изпълнят съответното задължение от правото на ЕС по начин, чрез който едновременно се постига определената в директивата цел и се спазват основните права на ЕС. От друга страна, когато държавите членки не разполагат със свобода на преценка и изглежда, че разпоредба от правото на ЕС сама по себе си е несъвместима с основните права на ЕС, националният съд следва да отправи преюдициално запитване до Съда, с което да поиска от него да провери валидността на разпоредбата.

За разлика от директивите, регламентите като цяло имат непосредствено действие в националните правни системи, без да се налага националните органи да приемат мерки за изпълнение. Независимо от това някои разпоредби на регламенти може да изискват приемането на национални мерки за изпълнение. Тези мерки не трябва да възпрепятстват пряката приложимост на регламента или да прикриват естеството му на регламент. Освен това мерките за изпълнение на регламент на ЕС трябва да бъдат съвместими с правилата за защита на основните права на ЕС.

Разпоредбите от първичното право на ЕС също могат да пораждат задължения за държавите членки и е възможно тяхното изпълнение да налага приемането на мерки за изпълнение, които трябва да бъдат в съответствие с Хартата (вж. **пример 3**).

Примери

(1) Следният пример относно национални разпоредби, приети с цел транспониране на директива на ЕС, е основан на: решение на Съда от 15 януари 2014 г. по **дело Association de médiation sociale, C-176/12**.

Г-н Loboué е назначен като представител на работниците в предприятието, в което работи. Неговият работодател желае да отмени това назначение, като твърди, че броят на служителите не отговаря на минималното равнище, при което съгласно закона възниква задължение за назначаване на представител. Той подчертава факта, че повечето работници са наети на вид договор, който съгласно националното законодателство не се взема предвид при изчисляването на горепосочения минимален брой служители.

Тъй като националният съд се съмнява в съвместимостта на въпросното национално законодателство с член 27 от Хартата относно правото на информиране и консултиране на работниците в предприятието, той решава да отправи преюдициално запитване до Съда по този въпрос.

Съдът постановява, че Хартата е приложима към този случай, защото въпросното национално законодателство е прието с цел привеждане в действие на **Директива 2002/14/ЕО** за създаване на обща рамка за информиране и консултиране на работниците и служителите.

(2) Следният пример относно национални разпоредби, с които се прилага регламент на ЕС, е основан на: решение на Съда от 15 май 2014 г. по **дело Szatmári Malom Kft, C-135/13**.

Собственикът на мелница отправя искане за финансова помощ съгласно Регламент (ЕО) № 1698/2005 относно подпомагане на развитието на селските райони. Той възнамерява да използва помощта, за да замени мелницата с нова без увеличаване на капацитета. Компетентният национален орган отхвърля искането на основание, че съгласно националното законодателство за прилагане на Регламента помощ може да се предостави само за модернизиране на съществуващи мелници, а не за изграждане на нова мелница. Собственикът на мелницата обжалва този отказ и националният съд отправя искане до Съда да се произнесе по съвместимостта на националното законодателство с Регламента.

Съдът изтъква, че държавите членки трябва да определят конкретни правила относно допустимостта на исканията за финансова помощ. Тези правила обаче трябва да отговарят на специалното условие, определено в Регламента, а именно предоставената помощ да подобрява общата производителност на сектора. Държавите членки могат да въведат допълнителни изисквания за допустимост, при условие че те не надхвърлят свободата на преценка, с която разполагат. Целта на националното законодателство е да се избегне насърчаването чрез предоставяне на помощи на появата на допълнителен преработвателен капацитет в сектора на мелничарството на фона на недостатъчното използване на съществуващите мелници. Съдът постановява, че това е разумна цел. Независимо от това той отчита, че в случай като този на заявителя националното законодателство нарушава основното право на равно третиране, прогласено в член 20 от Хартата, тъй като създаването на новото съоръжение е щяло да доведе до закриването на старото и следователно не би довело до увеличение на вече съществуващия капацитет.

Следва да се отбележи, че Европейската комисия публикува „Насоки за гарантиране на спазването на Хартата на основните права на Европейския съюз в контекста на усвояването на европейските структурни и инвестиционни фондове („ЕСИ фондовете“)“. Те включват списък на националните мерки, които представляват прилагане на правото на ЕС по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата.

(3) Следният пример относно национални разпоредби, с които се прилагат разпоредби от първичното право на ЕС, е основан на решение на Съда от 6 октомври 2015 г. по **дело Delvigne, C-650/13**. В рамките на дело относно лишаването от граждански права на гражданин на ЕС френски съд изразява съмнения относно съвместимостта с член 39, параграф 1 от Хартата на национална разпоредба, която предвижда автоматичното лишаване от правото на активно избиращо право в случай на осъждане за извършено престъпление с присъда, влязла в сила преди 1 март 1994 г. (датата на влизане в сила на новия Наказателен кодекс на въпросната държава). Поради това той решава да отправи преюдициално запитване до Съда.

Съдът постановява, че по силата на член 8 от Акта от 1976 г. за избиране на представители в Европейския парламент (който има статут на първично право на ЕС) „при спазване на разпоредбите на този акт избиращата процедура във всяка една от държавите членки се урежда от разпоредбите на националното право“ (точка 29).

Освен това той посочва, че „съгласно член 1, параграф 3 от Акта от 1976 г. във връзка с член 14, параграф 3 ДЕС при упражняването на тази компетентност държавите членки са длъжни да гарантират, че членовете на Европейския парламент се избират чрез всеобщо, пряко, свободно и тайно гласуване“.

Поради това следва да се приеме, че държава членка, която при изпълнение на задължението си по член 14, параграф 3 ДЕС и член 1, параграф 3 от Акта от 1976 г. предвижда в националното си законодателство, че граждани на Съюза, които [...] са били осъдени с влязла в сила преди 1 март 1994 г. присъда, се изключват от кръга лица, които имат право да избират в изборите за Европейски парламент, прилага правото на Съюза по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата (точки 32 и 33).

2.2 Национални разпоредби, с които се привежда в действие правото на ЕС, въпреки че не са приети с такава цел

Държавите членки не трябва непременно да приемат нови законодателни актове, за да изпълнят задълженията, произтичащи от правото на ЕС: това не е необходимо, когато действащите национални разпоредби вече позволяват да се гарантира, че националната правна система отговаря на тези задължения. Без значение е дали националната мярка е приета с цел привеждане в действие на задължение, съдържащо се в правото на ЕС, дали вече се използва за изпълнението на такова задължение или е приета изцяло по инициатива на държавата.

Това означава, че в обхвата на Хартата могат да попадат и национални мерки, които са приети преди въвеждането на прилаганото чрез тях задължение от правото на ЕС.

Тази ситуация е илюстрирана в примери (3) и (4), макар че може да се отнася и до национални разпоредби, различни от тези, с които се определят процесуални правила или наказания.

2.3 Национални разпоредби от процесуалното право, с които се урежда упражняването пред националните съдилища на (обикновени) права, предоставени на физически лица от правото на ЕС

Съгласно установената съдебна практика на Съда „когато съответната материя не е уредена в правото на Съюза, във вътрешния правен ред на всяка държава членка трябва да се посочат компетентните юрисдикции и да се определят процесуалните правила, предназначени да гарантират защитата на правата, които лицата черпят пряко от правото на Съюза“ (вж. например **дело Steffensen, C-276/01**, точка 60).

Тази съдебна практика е кодифицирана в Договора от Лисабон. Член 19, параграф 1, второ изречение от ДЕС, гласи, че „държавите членки установяват правните средства, необходими за осигуряването на ефективна правна защита в областите, обхванати от правото на Съюза“.

В съответствие с това Хартата, и по-специално член 47 относно ефективна съдебна защита, се прилага към националните процесуални разпоредби, с които се урежда упражняването пред националните съдилища на (обикновени) права, предоставени на физически лица от правото на ЕС, независимо дали въпросните разпоредби са приети с тази конкретна цел. Такива права могат да произтичат от директиви или регламенти или от разпоредби на първичното право на ЕС, различни от разпоредбите на самата Харта.

Пример

Следният пример относно процесуални разпоредби, с които се урежда упражняването на право, предоставено от правото на ЕС, е основан на решение на Съда от 22 декември 2010 г. по [дело DEB, C-279/09](#)

Германско дружество, което извършва дейност на пазара за природен газ, твърди, че е понесло щети поради забавяне при транспонирането на две директиви на ЕС относно доставката на природен газ. В съответствие с това то желае да предяви иск за отговорност на Германия за нарушаване на правото на ЕС в съответствие с прецедента в решението по [дело Francovich, C-6/90](#). Тъй като обаче не разполага нито с финансови средства в брой, нито с активи, дружество не може да си позволи авансовото плащане на разходите за съдебния спор, както се изисква съгласно съответното национално законодателство. По подобен начин то не може да плати на адвокат, който съгласно германското законодателство за този вид иск трябва да съветва предявилата иска страна. Заявлението на дружеството за правна помощ е отхвърлено, тъй като съгласно тълкуването на Конституционния съд на Германия националните разпоредби относно правната помощ се отнасят само за физически лица.

Дружеството обжалва решението и националният съд отправя преюдициално запитване до Съда относно съвместимостта на съответните национални гражданскопроцесуални норми с принципа от правото на ЕС за ефективна съдебна защита. Съдът приема, че е компетентен да осъществява контрол върху националните разпоредби (и по-специално върху тяхното тълкуване от страна на Конституционния съд на Германия) във връзка с член 47 от Хартата, тъй като в разглеждания случай тези разпоредби засягат упражняването в съд на право, предоставено от правото на ЕС (правото да се получи обезщетение за вреди, причинени от неизпълнението на задълженията на държава членка съгласно правото на ЕС). Поради това националните процесуални разпоредби, които оказват въздействие върху упражняването на права, предоставени от правото на ЕС, попадат в обхвата на Хартата, независимо дали са приети с тази конкретна цел или не.

2.4 Национални разпоредби относно наказания, които се прилагат при неизпълнение на задължения съгласно правото на ЕС

Все по-често посочени в правото на ЕС мерки изискват от държавите членки да определят ефективни, пропорционални и възпиращи наказания при нарушаването на конкретните задължения, определени в тези мерки, или в законодателните актове за изпълнението им.

Държавите членки могат да изпълнят това задължение, като приемат конкретни наказания, които трябва да отговарят на изискванията за защита на основните права, прогласени в Хартата. Независимо от това държавите членки също така могат да изберат да използват вече предвидените в националното им законодателство наказания за (съпоставими) нарушения на национално равнище. В такъв случай може да се направи позоваване на Хартата само когато нарушенията се прилагат към нарушението на задължение, произтичащо от правото на ЕС.

Пример

Следният пример е взет от решението на Съда от 26 февруари 2013 г. по [дело Åkerberg Fransson, C-617/10](#)

Шведски рибар подава невярна информация относно плащането на данъци в годишната си декларация за данъка върху доходите, в резултат на което възниква риск от загуба на приходи във връзка със събирането на данъка върху доходите и на данъка върху добавената стойност (ДДС). Съгласно националното законодателство престъпление против данъчната и осигурителната система от такова естество може да доведе до образуването както на административно, така и на наказателно производство, в резултат на което за едно и също деяние могат да бъдат постановени увеличаване на данъка и наказателноправна санкция. След провеждането на административното производство срещу това лице то е призовано да се яви пред наказателен съд. Въпросният съд обаче изразява съмнение дали националното законодателство е съвместимо с принципа *ne bis in idem*, прогласен в член 50 от Хартата (а именно забрана да се наказва два пъти едно лице за едно и също престъпление). Съдът постановява, че е компетентен да осъществява контрол върху националното законодателство с оглед на член 50 от Хартата, тъй като държавите членки са длъжни да приемат всички подходящи законодателни и административни мерки, за да гарантират събиране на целия дължим ДДС на тяхната територия и с цел предотвратяване на незаконното му избягване. Това задължение е определено, наред с другото, в член 2, член 250, параграф 1 и член 273 от Директива 2006/112/ЕО относно общата система на данъка върху добавената стойност.

Съдът не счита, че фактът, че националният законодателен акт не е приет с цел транспониране на Директивата (а е приет още преди присъединяването на Швеция към ЕС), представлява пречка за прилагането на Хартата. Той подчертава, че с въпросните национални разпоредби, независимо от първоначалната цел, поради която са приети от законодателните органи, се изпълнява задължението съгласно правото на ЕС за ефективно санкциониране на действията, които засягат финансовите интереси на Европейския съюз.

Освен това фактът, че националното законодателство не се отнася единствено до свързани с ДДС престъпления, допуска прилагането на Хартата. Съдът изтъква, че член 325 от ДФЕС задължава държавите членки да се борят с незаконни дейности, които засягат финансовите интереси на Европейския съюз, като приемат ефективни мерки с възпиращо действие, и по-специално ги задължава да приемат същите мерки за борба с измамата, засягаща финансовите интереси на Европейския съюз, каквито предприемат за борба с измамата, засягаща собствените им финансови интереси.

2.5 Прилагане от национален орган на разпоредби от правото на ЕС или на национални разпоредби, с които се прилагат разпоредби от правото на ЕС

Задължението на държавите членки да прилагат правото на ЕС по начин, който е в съответствие с основните права на ЕС, не обхваща само законодателните органи, а и националните органи, на които е поверено прилагането на законодателството в държавите членки. Поради това националните съдилища и административните органи трябва да прилагат (или да тълкуват) правилата от правото на ЕС по начин, който е в съответствие с основните права на ЕС.

Това е посочено в установената съдебна практика на Съда, съгласно която „органиите и съдилищата на държавите членки са длъжни да гарантират, че не допускат да се основават на тълкуване на [правото на ЕС или на националните разпоредби, с които се прилага], което би влязло в конфликт с основните права, защитавани от правния ред на Общността“ ([дело Lindqvist, C-101/01](#) точка 87).

Пример

Този пример е взет от определението на Съда от 8 май 2014 г. по [дело Stefan, C-329/13](#)

Наводнение от река Драва причинява сериозни щети на имуществото на г-н Stefan. Поради това той изпраща заявление до компетентния австрийски орган, като иска информация във връзка с управлението на нивото на речните води. Заявлението е отхвърлено на основание, че разкриването на поисканата информация би могло да се отрази неблагоприятно на образуваното наказателно производство срещу пазача на шлюзовете и да накърни неговото право на справедлив процес.

В съответствие с член 4, параграф 2, буква в) от Директива 2003/4/ЕО относно обществения достъп до информация за околната среда държавите членки могат да предвидят отказ на искане за предоставяне на информация за околната среда, ако разкриването на информацията би могло да се отрази неблагоприятно върху ход на дело или върху правото на всяко лице на справедлив процес.

Г-н Stefan обжалва този отказ. Националният съд постановява, че неговото заявление не може да бъде отхвърлено, тъй като законодателните органи на Австрия не са предвидили разпоредба за горепосочената факултативна дерогация в националното законодателство, с което се прилага посочената директива.

В това отношение националният съд изразява съмнения дали законодателството е съвместимо с правото на справедлив процес, гарантирано в член 47, параграф 2 от Хартата, и взема решение да отправи преюдициално запитване до Съда. Съдът изтъква, че в рамките на своите правомощия всички органи на държавите членки, включително административните и правораздавателните органи, трябва да гарантират спазването на нормите на правото на Съюза, включително на основните права на ЕС. В съответствие с това, тъй като националните законодателни органи не са включили посоченото в член 4, параграф 2, буква в) от Директивата изключение при транспонирането ѝ в националното законодателство, отговорните за прилагането на националните правила органи са длъжни да се възползват от предоставената им от разпоредбата свобода на преценка по начин, който е в съответствие с член 47, параграф 2 от Хартата.

2.6 Национални разпоредби, в които се посочват понятия, включени в мерки на ЕС

В някои случаи актовете на Европейския съюз включват раздел с определения на някои понятия и термини, използвани в самия законодателен акт. Когато са посочени такива определения, тези понятия и термини имат самостоятелно и стандартизирано значение съгласно правото на ЕС; в случай на съмнение Съдът разполага с правомощие да ги тълкува.

За разлика от това в други актове на ЕС се прави препратка към определенията, приети от всяка държава членка. Това означава, че законодателните органи на ЕС желаят да уважат разликите между държавите членки по отношение на значението и конкретния обхват на въпросните понятия. Независимо от това Съдът поясни, че липсата на отделно определение в правото на ЕС не означава, че държавите членки могат да повлияват неблагоприятно ефективното преследване на целите, определени в съответния акт на ЕС, по такъв начин, че да не изпълняват своето задължение за привеждане в действие на въпросния акт по начин, който е в съответствие с основните права на ЕС. В съответствие с това с националните разпоредби, в които се предвиждат определения на включени в акт на ЕС понятия или термини, се прилага правото на ЕС по смисъла на член 51, параграф 1 от Хартата.

Пример

Този пример е взет от решението на Съда от 24 април 2012 г. по [дело Kamberaj, C-571/10](#)

Правилата на една италианска провинция, с които се урежда предоставянето на жилищна помощ, предвиждат различно третиране на дългосрочно и законно пребиваващи граждани на трети страни в сравнение с граждани на ЕС (независимо дали са с италианско гражданство или не), пребиваващи във въпросната провинция. Предоставянето на средства се основава на среднопретеглената стойност на броя на лицата в двете групи и изискванията за двете групи (за определяне на наличните средства). При все това, докато използваният коефициент за тези параметри по отношение на италианските и европейските граждани е 1, по отношение на броя лица за определяне на среднопретеглената стойност за гражданите на трети страни е използван коефициент 5 (което води до значително по-ниско ниво на средствата, които се разпределят за тази категория).

Г-н Kamberaj, гражданин на трета страна, който живее в провинцията от дълго време, обжалва решение, с което се отхвърля неговото заявление за жилищна помощ. Националният съд изразява съмнение дали въпросното законодателство на провинцията е съвместимо с Директива 2003/109/ЕО относно статута на дългосрочно пребиваващи граждани на трети страни. След като установява, че механизмът за разпределяне на средства води до разлика в третирането между двете категории, Съдът проучва въпроса дали този механизъм попада в обхвата на член 11, параграф 1, буква г), в който се предвижда равно третиране на граждани на ЕС и дългосрочно пребиваващи граждани на трети страни по отношение на „социалното осигуряване, социалното подпомагане и социалната закрила, така както са дефинирани в националното законодателство“.

Съдът отчита, че препратката към определенията в националното законодателство предполага, че законодателните органи на ЕС желаят да уважат разликите между държавите членки по отношение на значението и конкретния обхват на въпросните понятия. Независимо от това той също така изтъква, че държавите членки не могат да подронват ефективността на принципа на равното третиране, определен в Директивата. В допълнение към това Съдът постановява, че член 11, параграф 1, буква г) трябва да се тълкува с оглед на член 34, параграф 3 от Хартата, въз основа на който Европейският съюз „признава и зачита правото на социална помощ и на помощ за жилище, предназначени да осигурят достойно съществуване на всички лица, които не разполагат с достатъчно средства според правилата, установени от правото на Съюза и от националните законодателства и практики“. В съответствие с това той стига до заключението, че националният съд следва да провери дали въпросната жилищна помощ отговаря на целта, определена в член 34, параграф 3 от Хартата. Ако това е така, следва да се счита, че жилищната помощ попада в приложното поле на принципа на равното третиране, определен в Директивата.

2.7 Национални разпоредби, основани на дерогация, предоставена от правото на ЕС

В някои случаи правото на ЕС позволява на държавите членки направят дерогация от задълженията, посочени в неговите разпоредби. Един от най-уместните примери се отнася до законодателството относно свободното движение. В тази област в Договорите на ЕС и в законодателството на ЕС, с което се прилагат Договорите, са определени основанията, с които могат да се обосноват национални разпоредби, ограничаващи основната свобода във връзка с движението на стоки, капитали и услуги, както и свободното движение на граждани на ЕС. Например свободното движение на граждани на ЕС може да бъде ограничено от съображения, свързани с общественото здраве, обществения ред или обществената сигурност съгласно Директива 2004/38/ЕО (Директивата относно гражданството на ЕС). Ограничителна национална мярка, основана на едно от тези съображения, може да бъде оправдана само ако е в съответствие с основните права на ЕС.

Пример

Следният пример е взет от решението на Съда от 23 ноември 2010 г. по [дело Tsakouridis, C-145/09](#)

В Директива 2004/38/ЕО са определени условията за и ограниченията на правото на гражданите на ЕС и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки. Що се отнася до правото на гражданите на ЕС, с Директивата се привежда в действие член 21, параграф 1 от ДФЕС, който дава на всеки гражданин на ЕС правото на свободно пребиваване „при спазване на ограниченията и условията, предвидени в Договорите, и на мерките, приети за тяхното осъществяване“.

В съответствие с член 27 от Директивата свободата на движение и пребиваване на гражданин на Съюза, пребиваващ в друга държава членка, може да бъде ограничена само от съображения, свързани с обществения ред, обществената сигурност или общественото здраве. В допълнение към това в член 28 се посочва, че ако гражданинът на ЕС е придобил право на постоянно пребиваване на територията на друга държава членка (т. е. след като е пребивавал законно в тази държава в продължение на непрекъснат срок от пет години), може да бъде предприета мярка за експулсиране само в случай на „сериозни основания“, свързани с обществения ред или обществената сигурност. Необходими са „императивни основания“, за да се експулсира гражданин на Съюза, който е пребивавал в приемащата държава членка през последните десет години.

В рамките на делото *Tsakouridis* германски съд отправя запитване до Съда за насоки относно тълкуването на такива основания, за да се установи дали и в каква степен престъпността, свързана с трафика на упойващи вещества от организирана група, може да обоснове решение за експулсиране на гражданин на ЕС. Съдът постановява, че престъпления от такова естество принципно могат да бъдат обхванати от понятието „обществена сигурност“.

Той обаче също така изтъква, че националният съд трябва да прецени дали в конкретния случай последиците от експулсирането биха били пропорционални на преследваната с тази мярка законна цел.

Според Съда могат да бъдат изтъкнати съображения от обществен интерес за обосноваване на национална мярка, която може да възпрепятства упражняването на свободното движение на граждани на ЕС, само ако въпросната мярка е съвместима с основните права съгласно Хартата, и по-специално с правото на зачитане на личния и семейния живот съгласно член 7 от Хартата. Поради това националният съд следва да вземе предвид здравината на социалните, културни и семейни връзки на въпросния гражданин на ЕС с приемащата държава членка.

2.8 Национални разпоредби, които оказват директно въздействие върху области, регулирани от правото на ЕС

В решенията по две дела, постановени скоро след влизането в сила на Договора от Лисабон (решения по преюдициални запитвания — дело *Kücükdeveci*, C-555/07 и дело *Dansk Industri*, C-441/14), Съдът приложи Хартата към национални разпоредби, насочени към регулирането на област, която се регулира от директива на ЕС, въпреки че тези разпоредби не са били приети с цел прилагане на въпросната директива (тъй като предшестват влизането ѝ в сила) и не я привеждат в действие (а всъщност ѝ противоречат). Към момента на извършването на действията, залегнали в основата на тези дела, крайният срок за транспониране на директивата е изтекъл и делата попадат в рамките на приложното поле *ratione personae* и *ratione materiae* на директивата, поради което са налице основания за прилагането на Хартата.

Пример

Този пример е взет от решението на Съда от 19 януари 2010 г. по [дело *Kücükdeveci*, C-555/07](#)

Работничката г-жа *Kücükdeveci* оспорва противоречие между Директива 2000/78/ЕО и член 622, параграф 2 от германския Граждански кодекс. Съгласно тази национална разпоредба периодите на работа на служителите преди да навършат 25-годишна възраст не е необходимо да се отчитат при изчисляването на срока за предизвестие, който се прилага при уволнението им. В съответствие с това срокът за предизвестие в нейния случай е изчислен, както ако тя е работила за дружеството само три години, докато в действителност е работила там в продължение на десет години.

Националната разпоредба не е приета с цел прилагане на директивата (тя предшества влизането в сила на мярката на ЕС) и не може да се счита за мярка, насочена специално към привеждането в действие на директивата (напротив, разпоредбата представлява пряка пречка за това). След като отбелязва, че действието, за което се твърди, че е дискриминационно, е извършено след крайния срок за транспониране на директивата, Съдът постановява, че „на тази дата посочената директива води до включването в приложното поле на правото на Съюза на разглежданата по главното производство национална правна уредба, която обхваща уредена от същата директива материя, а именно в случая условията за уволнение“.

Този вид връзка е от особено практическо значение, когато спорът касае само частни страни (т.е. когато е хоризонтален) и се отнася до разлики между разпоредба от националното законодателство и разпоредба от директива на ЕС, в която се определя основно право на ЕС. Ако съответната разпоредба от Хартата отговаря на условията за директен ефект (вж. [част II, раздел 2](#) и [част III, раздел 7](#)), националният съд може да се позове на Хартата и на тази основа да не приложи национални разпоредби, които ѝ противоречат, като по този начин поправи липсата на хоризонтално действие на директивата.

3. Ролята на националните източници на защита при прилагането на Хартата

Хартата може да се прилага, когато съответното дело се отнася до национален акт, с който се прилага правото на ЕС (вж. [част II, раздел 2](#)). Това обаче не означава, че националните източници на защита, и по-специално конституциите, не изпълняват никаква роля.

Член 53 от Хартата гласи: „Никоя разпоредба на настоящата Харта не трябва да се тълкува като ограничаваща или накръняваща права на човека и основни свободи, които в съответствие им приложно полета са признати от [...] конституциите на държавите членки“.

Очевидно е, че когато Хартата осигурява конкретно ниво на защита, то има предимство пред националните конституционни разпоредби на държавите членки (вж. дело *Melloni*, C-399/11). От друга страна, ако Хартата не съдържа разпоредби за конкретното ниво на защита, националните стандарти могат да се приложат при спазването на две условия. Първо, с прилагането на националните стандарти не трябва да се намалява нивото на защита, предвидено от Хартата. Второ, трябва да се гарантират „предимството, единството и ефективността“ на правото на Съюза. Вж. например решенията по преюдициални запитвания по [дело *Jeremy F.*, C-168/13 PPU](#) и [дело *Åkerberg Fransson*, C-617/10](#).

Ако има съмнения дали тези две условия са изпълнени, националният съд може да отправи преюдициално запитване, като поиска от Съда да тълкува съответните разпоредби от правото на ЕС.

4. Разграничение между „права“ и „принципи“

Както е посочено в [част I, раздел 3](#), основните права на ЕС функционират като **параметри за тълкуването** и **за валидността** на актовете, приети от институциите, органите и агенциите на ЕС. В допълнение към това те представляват параметри за съвместимостта на националните актове с правото на ЕС в рамките на неговото приложно поле.

Член 52, параграф 5 от Хартата гласи: „Разпоредбите на настоящата Харта, които съдържат принципи, могат да бъдат прилагани чрез законодателни и изпълнителни актове, приети от институциите, органите, службите и агенциите на Съюза, както и чрез актове на държавите членки, когато те прилагат правото на Съюза при упражняване на съответните им компетенции. Позоваването на тези принципи пред съд е допустимо само за тълкуване и проверка на законността на такива актове“.

С други думи, в член 52, параграф 2 е определена схема за ограничен съдебен контрол на разпоредбите на Хартата, които съдържат „принципи“, а не „права“. Това е очевидно от съответното разяснение: „Параграф 5 пояснява направеното в Хартата разграничаване между „права“ и „принципи“. Съгласно това разграничаване субективните права трябва да бъдат зачитани, докато принципите трябва да бъдат спазвани (член 51, параграф 1). Принципиите могат да бъдат приложени чрез законодателни или изпълнителни актове (приети от Съюза в рамките на неговите области на компетентност и от държавите членки единствено при прилагане на правото на Съюза); следователно те придобиват особена важност за съдилищата единствено когато тези актове се тълкуват или проверяват. Въпреки това те не пораждат непосредствени права за позитивно действие от страна на институциите на Съюза или на органите на държавите членки“.

Независимо от това конкретният обхват на приложното поле и ефектите на член 52, параграф 5 от Хартата остават неясни.

Що се отнася до **обхвата**, не е посочен списък, в който се изброяват принципите на Хартата. В разяснението по член 52, параграф 5 са дадени само няколко примера. Освен това в него се изтъква, че някои от разпоредбите на Хартата могат да съдържат елементи, отнасящи се както до дадено „право“, така и до даден „принцип“. „За илюстрация могат да се посочат членове 25 [права на възрастните хора], 26 [интеграция на хората

с увреждания] и 37 [опазване на околната среда], сред признатите в Хартата принципи. В определени случаи, член от Хартата може да съдържа елементи, отнасящи се до дадено право и принцип: например, членове 23 [равенство между жените и мъжете], 33 [семеен и професионален живот] и 34 [социална сигурност и социална помощ].

По отношение на **правните последици** физическите лица не могат да се позовават пряко на „принципите“, за да предотвратят прилагането на противоречащи им национални разпоредби (вж. **част II, раздел 1 и раздел 7**).

Не е ясно дали „принципите“ могат да функционират като параметри за тълкуването и за валидността на *които и да е* разпоредби на акт на Европейския съюз или национален акт, който попада в обхвата на Хартата, или могат единствено да помогнат при тълкуването на правни разпоредби на ЕС и национални правни разпоредби, насочени пряко към прилагането на „принципи“. Към настоящия момент Съдът се е позовал на член 52, параграф 5 само в един случай: в решението по **дело Glatzel, C-356/12**, което се отнася до член 26 от Хартата относно „интеграцията на хората с увреждания“. В този случай обаче не е даден категоричен отговор във връзка с проблематичните елементи, посочени по-горе. При съмнения относно правната сила на принципите от Хартата може да се отправи преюдициално запитване до Съда.

5. Тълкуването на основните права, предоставени от Хартата: разясненията

За да се определи защитата, осигурена от основните права в Хартата, е полезно да се направи справка с официалните „Разяснения относно Хартата на основните права“.

Съгласно член 52, параграф 7 от Хартата разясненията са „изготвени, за да направляват тълкуването на настоящата Харта“ и „се вземат надлежно под внимание от юрисдикциите на Съюза и на държавите членки“.

По-специално в разясненията се посочва източникът или източниците на вдъхновение за всяко от основните права в Хартата: например ЕКПЧ, Европейската социална харта, конституционните традиции на държавите членки и др.

Това указание е особено важно, тъй като в дял VII от Хартата се определят специфични правила за тълкуване в зависимост от източника на вдъхновение на съответното основно право. По-специално съществуват различни правила за тълкуването на разпоредбите от Хартата, които съответстват на основни права, прогласени в ЕКПЧ, и на разпоредбите от Хартата, с които се признават основни права, произтичащи от конституционните традиции на държавите членки (вж. член 52, параграфи 3 и 4 и съответните разяснения).

5.1 Права в Хартата, съответстващи на гарантирани от ЕКПЧ права

Член 52, параграф 3 от Хартата гласи, че: „Доколкото настоящата Харта съдържа права, съответстващи на права, гарантирани от [ЕКПЧ], техният смисъл и обхват са същите като дадените им в посочената Конвенция. Тази разпоредба не пречи правото на Съюза да предоставя по-широка защита“.

С други думи, ЕКПЧ представлява минимален *стандарт* на защита по отношение на „съответстващите права“. В съответствие с това всички актове на ЕС и националните правни разпоредби, с които се прилага правото на ЕС, трябва да осигурят ниво на защита за съответстващите права, което отговаря на ЕКПЧ. В случай на съмнение може да се отправи преюдициално запитване (относно валидността или тълкуването на съответните разпоредби от правото на ЕС, в зависимост от обстоятелствата).

Официалното разяснение по член 52, параграф 3 осигурява известна помощ при определянето на съответстващите права. То съдържа два списъка, като в единия се изброяват членовете от Хартата, „чийто смисъл и обхват са същите, както съответните членове от ЕКПЧ“, а в другия — членове, които имат „същия смисъл както съответните членове от ЕКПЧ, но чийто обхват е по-широк“.

Двата списъка не са изчерпателни: те отразяват степента на развитие на правото към настоящия момент и остават отворени за „развитието на правото, на законодателството и на Договорите“. В действителност могат да се определят някои допълнителни съответстващи права.

Например разяснението по член 49, параграф 1 от Хартата гласи, че тази разпоредба съответства на член 7, параграф 1 от ЕКПЧ, с изключение на принципа на обратното действие на последващия закон, предвиждащ по-леко наказание, който може да бъде намерен в последната част от разпоредбата на Хартата. Като цитира член 49, параграф 1 от Хартата в своето решение от 2009 г. по дело *Scoppola/Италия* (№ 2), ЕСПЧ представя тълкуване на член 7, параграф 1 от ЕКПЧ, съгласно което този член обхваща и принципа на обратното действие на национално законодателство, предвиждащо по-леко наказание.

Разяснението по член 52, параграф 3 от Хартата съдържа някои допълнителни полезни указания:

обхватът и значението на съответстващите права трябва да бъдат определени, като се вземе предвид текстът на ЕКПЧ и на протоколите към него по начина, по който се тълкува от ЕСПЧ;

в случаите, когато съответстващите права в ЕКПЧ включват ограничения, те трябва да се вземат предвид и при тълкуването на Хартата;

по подобен начин, когато не са посочени ограничения на правата по ЕКПЧ, тези права не могат да се ограничават и съгласно Хартата.

5.2 Ролята на общите конституционни традиции

Член 52, параграф 4 от Хартата гласи:

„Доколкото настоящата Харта признава основни права, които произтичат от общите за държавите членки конституционните традиции, тези права трябва да бъдат тълкувани в хармония с тези традиции“.

В съответното разяснение се изтъква, че „правилото за тълкуване, посочено в параграф 4, се основава на текста на член 6, параграф 3 от Договора за Европейския съюз и отчита надлежно следвания от Съда подход по отношение на общите конституционни традиции (например решение от 13 декември 1979 г. по дело *Hauer*, 44/79, Recueil, стр. 3727; решение от 18 май 1982 г. по дело *AM&S*, 155/79, Recueil, стр. 1575). Съгласно това правило, вместо да се следва строгият подход на „най-малкия общ знаменател“, е уместно въпросните права от Хартата да се тълкуват по начин, който осигурява високо ниво на защита, съобразен е с правото на Съюза и е в съзвучие с общите конституционни традиции“.

За разлика от разяснението по член 52, параграф 3, в разяснението по член 52, параграф 4 не е даден списък на основните права в Хартата, които произтичат от конституционните традиции на държавите членки. В тази връзка са представени някои указания в разясненията по материалноправните разпоредби на Хартата. Например разяснението по член 20 относно равенството пред закона гласи следното: „Този член съответства на общия принцип на правото, който е записан във всички европейски конституции и признат от Съда като основен принцип на правото на Общността (решение от 13 ноември 1984 г. по дело *Racke*, 283/83, Recueil, стр. 3791, решение от 17 април 1997 г. по дело *EARL*, C-15/95, Recueil, стр. I-1961 и решение от 13 април 2000 г. по дело *Karlsson*, C-292/97, Recueil, стр. 2737)“.

Би могло да се заяви, че в обхвата на член 52, параграф 4 от Хартата попадат повече разпоредби в сравнение с тези, които според съответните разяснения отразяват конституционните традиции на държавите членки. Изключително полезно е да се направи справка със съдебната практика относно общите принципи на правото на ЕС (вж. **част I, раздел 2.3**), тъй като Съдът се вдъхновява от конституционните разпоредби на държавите членки при определянето и формулирането на тези принципи.

Не са съвсем ясни ефектите от правилото за тълкуване, определено в член 52, параграф 4 от Хартата. Към настоящия момент Съдът не е постановил нито едно решение, в което ги пояснява. Ясно е обаче, че няма правило за максимална защита: не се посочва, че обхватът на

защитата съгласно Хартата автоматично съответства на обхвата, който се осигурява от конституцията на държавата членка, предлагаща най-широкообхватна защита. Вместо това се счита, че следва „да се осигури тълкуване на тези основни права в рамките на структурата и целите на Съюза“ (становище 2/13, точка 170). Тази структура включва зачитане на конституционните традиции на държавите членки.

6. Случаи, в които основните права съгласно Хартата могат да бъдат ограничени

В член 52, параграф 1 от Хартата се определят условията, които уреждат допустимостта на ограничения на признатите от Хартата основни права. „Всяко ограничаване на упражняването на правата и свободите, признати от настоящата Харта, трябва да бъде предвидено в закон и да зачита основното съдържание на същите права и свободи. При спазване на принципа на пропорционалност ограничения могат да бъдат налагани само ако са необходими и ако действително отговарят на признати от Съюза цели от общ интерес или на необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора“.

Въпреки че това не е посочено в член 52, параграф 1 от Хартата, някои основни права не подлежат на ограничения. Тъй като ЕКПЧ функционира като минимален стандарт на защита, по силата на член 52, параграф 3 от Хартата (вж. [раздел 5.1](#)) основните права, които са категоризирани като абсолютни права съгласно ЕКПЧ (като правото на живот или забраната на изтезанията и на нечовешкото или унижително отношение), не могат да бъдат ограничени и съгласно Хартата.

За да се провери допустимостта на дадено ограничение на едно от основните права, определени в Хартата, трябва да се зададат следните въпроси:

Може ли въпросното основно право да бъде ограничено?

Ако отговорът е „да“, ограничението зачита ли същността на основното право?

Ако отговорът е „да“, наистина ли така се постигат цели от общ интерес, признати от Европейския съюз? В противен случай обслужва ли се целта за защита на правата или свободите на други хора?

Ако отговорът е „да“, пропорционално ли е ограничението? (Това означава, че ограничението трябва да бъде подходящо за преследваната цел)

Ако отговорът е „да“, необходимо ли е ограничението? (Това означава, че ограничението трябва да постига преследваната цел, без да води до по-голяма от необходимото намеса във връзка със съответното основно право).

В приложение IV към

„Насоки относно методологичните стъпки, които следва да се предприемат с цел да се провери съвместимостта с основните права в рамките на подготвителните органи на Съвета“

, изготвени от Съвета на Европейския съюз през 2014 г., са дадени някои полезни насоки относно начина, по който следва да бъде извършена тази оценка.

Що се отнася до съдебната практика на Съда, в решението по [дело Volker und Markus Schecke, C-92/09](#) се илюстрира ясно как се прилага на практика определената в член 52, параграф 1 *проверка*.

7. Допълнителна информация относно ефектите от Хартата на национално равнище

Когато национална мярка противоречи на Хартата, като първа стъпка националният съд следва да провери дали въпросната национална мярка може да се тълкува в съответствие с Хартата (I). Ако това не е възможно, като втора стъпка националният съд следва да проучи дали съответната разпоредба от Хартата на ЕС изпълнява изискванията за директен ефект (II). В крайна сметка лицето, което твърди, че е извършено нарушение на основно право, може да заведе иск за вреди срещу съответната държава членка (III). Конкретните условия и ограничения на горепосочените три варианта за осигуряване на защита, както и логическата последователност, в която трябва да се използват, са добре илюстрирани в решението по [дело Dansk Industri \(DI\), C-441/14](#).

I — Тълкуване на националното законодателство в съответствие с правото на ЕС

За да отстранят противоречията, националните съдилища следва да вземат предвид целия корпус от правила съгласно националното законодателство и да приложат методите за тълкуване, признати от тези правила. Когато е възможно, те следва да тълкуват съответната **национална разпоредба в контекста** на текста и целта на разпоредбите на ЕС, които са от значение в случая.

Например в рамките на [дело Chatzi, C-149/10](#) гръцки съд иска от Съда да поясни значението на член 2, параграф 2 от Рамковото споразумение за родителския отпуск (определено в Директива 96/34/ЕО) в контекста на член 24 от Хартата (права на детето). Запитващата юрисдикция изразява съмнение дали националното законодателство, с което се прилага Споразумението, е съвместимо с Хартата, доколкото с него на майките на близнаци се предоставя само един родителски отпуск.

Съдът постановява, че националната мярка **не противоречи** на член 24 от Хартата. Той обаче заявява, че за да се гарантира спазване на **принципа на равенство пред закона**, прогласен в член 20 от Хартата, държавите членки трябва да предприемат необходимите мерки, за да отчетат специфичното положение на родителите на близнаци. В действителност тяхното положение се различава от положението на родители с едно дете и на родители на деца с малка разлика във възрастта (които съответно могат да се възползват от два отделни периода на родителски отпуск).

В съответствие с това Съдът отговаря по следния начин на въпроса, поставен от гръцкия съд: „в светлината на принципа на равно третиране [Рамковото споразумение] изисква от националния законодател да въведе режим на родителски отпуск, който в зависимост от съществуващото в съответната държава членка положение да осигурява на родителите на близнаци третиране, което да отчита надлежно особените им потребности. Националният съд следва да провери дали националната правна уредба отговаря на това изискване и при необходимост да тълкува тази национална правна уредба до изчерпване на всички възможности в съответствие с правото на Съюза“.

II — Директен ефект на основните права по Хартата и неприлагане на противоречащите разпоредби на националното законодателство

В съответствие с установената съдебна практика на Съда, когато разпоредбите на правото на ЕС са ясни, прецизни и не подлежат на условия, физическите и юридическите лица могат да се позовават на тях пред националните съдилища, за да поискат неприлагане на противоречащи национални разпоредби. Това е известно като директен ефект на правото на ЕС. Директният ефект може да бъде вертикален или хоризонтален в зависимост от това дали се прави позоваване в контекста на производство между физическо или юридическо лице и държава членка (вертикален директен ефект) или в спорове между частни страни (хоризонтален директен ефект).

Заслужава да се отбележи, че за целите на вертикалния директен ефект Съдът прие широкообхватно понятие за „държава“, което обхваща законодателната, изпълнителната и съдебната власт, както и всички централни и местни публични органи. Понятието също така включва „организация, на която независимо от правната форма е възложено предоставянето на услуги в обществен интерес по силата на акт на публичен орган и под неговия надзор и която поради тази причина разполага с изключителни правомощия в сравнение с тези, които произтичат от правните норми, приложими към отношенията между частни лица“ (вж. например [дело Dominguez, C-282/10](#)).

В решението по [дело Association de médiation sociale, C-176/12 \(AMS\)](#) Съдът посочи, че Хартата може да поражда хоризонтален директен ефект при определени обстоятелства. Той постанови, че принципът за недопускане на дискриминация въз основа на възраст, прогласен в член 21, параграф 1 от Хартата, поражда хоризонтален директен ефект и че може да се направи директно позоваване на него с цел неприлагане на

противоречаща национална разпоредба, защото той „е достатъчен сам по себе си, за да бъде източник на субективно право за частноправните субекти, на което може да има позоваване като такова“.

От решението по дело *AMS* могат да се изведат следните указания:

противоречие между националното законодателство и Хартата води до неприлагане на националното законодателство, когато съответната разпоредба на Хартата е достатъчна сама по себе си, за да бъде източник на субективно право, на което може да се прави позоваване като такова (т.е. без да са необходими мерки за изпълнение на равнище ЕС или на национално равнище);

при тези обстоятелства може да се направи позоваване на директния ефект на разпоредбата от Хартата не само при вертикални, но и при хоризонтални производства (каквото е случаят по дело *AMS*);

член 21, параграф 1 от Хартата изпълнява изискванията за директен ефект, поне що се отнася до недискриминацията въз основа на възраст.

Предполага се, че същото важи и за останалите основания за недопускане на дискриминация, посочени в тази разпоредба;

член 27 от Хартата относно право на информиране и консултиране на работниците в предприятието не поражда директен ефект: Съдът го изключи в решението по дело *AMS*;

ако разглежданият случай е свързан с различна разпоредба от Хартата, може да си заслужава да се поиска от Съда да установи дали тя изпълнява *проверката по дело AMS* (въпреки че националните съдилища, които постановяват неокончателни решения, не са длъжни да отправят преюдициални запитвания).

III — Иск за вреди срещу държава членка за нарушаване на правото на ЕС

Когато се окаже невъзможно националното законодателство да се тълкува в съответствие с Хартата и не е налице директен ефект, жертвата на нарушение на основно право на ЕС може да заведе иск за вреди срещу съответната държава членка за нарушаване на правото на ЕС.

Въпреки че искът за вреди трябва да бъде заведен пред компетентния национален съд въз основа на националните процесуални правила, приложими към подобни иски, условията, които трябва да бъдат спазени, са определени по единен начин в правото на ЕС; освен това националните процесуални правила трябва да бъдат в съответствие с правото на ефективна съдебна защита, прогласено в член 47 от Хартата, както и с принципите на равностойност и ефективност, развити от Съда. В случай на съмнение дали националните правила са съвместими с горепосочените параметри от правото на ЕС националният съд би могъл да отправи преюдициално запитване до Съда (вж. в тази връзка решението по преюдициално запитване по [дело DEB, C-279/09](#)).

Последна актуализация: 12/03/2019

Тази страница се поддържа от Европейската комисия. Информацията на тази страница не отразява задължително официалната позиция на Европейската комисия. Комисията не поема никаква отговорност по отношение на информацията или данните, които се съдържат или са споменати в този документ. За да се запознаете с правилата относно авторското право за страниците на ЕС, моля прочетете правната информация.

Във връзка с оттеглянето на Обединеното кралство от Европейския съюз в момента Комисията актуализира част от съдържанието на този уебсайт. Ако на уебсайта има съдържание, което все още не отразява оттеглянето на Обединеното кралство от Съюза, това не е умишлено и ще бъде коригирано в бъдеще.